

УДК 37.015.311:796-057.87

Михайло КРИЧФАЛУШІЙ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
викладач кафедри спортивних ігор Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки

Леонід ГНІТЕЦЬКИЙ,
кандидат наук із фізичного виховання та спорту,
доцент, викладач кафедри спортивних ігор Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИЛИ ВОЛІ У СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ

У статті представлено результати дослідження гендерних особливостей розвитку сили волі у студентів-першокурсників – майбутніх учителів фізичної культури – крізь призму сучасних соціально-економічних відносин.

Ключові слова: *воля, вольові якості, сила волі, студент, особистість.*

В статье представлены результаты исследования гендерных особенностей развития силы воли у студентов-первокурсников – будущих учителей физической культуры – сквозь призму современных социально-экономических отношений.

Ключевые слова: *воля, волевые качества, сила воли, студент, личность.*

The article presents the results of gender peculiarities development of willpower in the first-year students – future teachers of physical culture – through the prism of contemporary social and economic relations.

Key words: *will, willpower, a student, a personality.*

Актуальність дослідження. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, спричинили оновлення системи освіти у вищих фізкультурно-спортивних навчальних закладах.

У сучасній спортивній психології розвиток сили волі є однією з найважливіших проблем, про що свідчить наявність досліджень новітніх теоретико-експериментальних підходів до її вивчення. Поступово це стало підґрунтям для розробки теоретичних положень щодо формування особистості майбутнього вчителя фізичної культури через виховання її сили волі.

Актуальність означеної проблеми полягає в її недостатньому вивченні у практиці сучасної вищої школи.

Дослідження волі обумовлюються, власне, практичними позиціями, пов'язаними з формуванням вольових якостей особистості, необхідних для розв'язання багатьох життєвих ситуацій. Різноманітні аспекти цього питання досліджували такі науковці, як П. Рудик, О. Биков, В. Котирло, В. Платонов,

Є. Фещенко, Т. Шульга, А. Пуні, Є. Ільїн, В. Калін, В. Іванников, В. Селіванов, Н. Макарова, М. Ільїна, М. Скрябін, М. Кричфалушій, Г. Гагаєва, Р. Шайхтдінов, А. Артюшенко та ін.

Постановка проблеми. Сукупність позитивних (базальних і системних) вольових якостей утворює силу волі особистості. Ученими-психологами доведено, що людям із сильною волею властивий високий рівень мотивації досягнення.

Вольова активність людини визначається силою мотивів, які впливають на рівень виявлення вольового зусилля. Зазначимо, що серед науковців нерідко спостерігається підміна поняття «сила волі» на «силу мотиву».

Аналіз наукових джерел свідчить, що існує чимало визначень означеного поняття. Так, Ю. Палайма вважає, що сила волі – це, власне, сила мотиву, а людина сильної волі – це насамперед людина сильної мотиваційної поведінки [6, с. 86].

Деякі психологи (К. Корнілов і К. Платонов) розглядають силу волі як самостійну вольову якість [9, с. 26]. Так, К. Корнілов зазначає, що «сила волі – це вольова якість, яка полягає в умінні долати різні перешкоди, які зустрічаються на шляху досягнення мети».

А. Іванников зауважує, що сама по собі сила волі не робить поведінку людини моральною [5, с. 11], а О. Щербаков зазначає, що ”воля забезпечує перетворення думок і почуттів особистості в розумову і високоморальну поведінку” [10, с. 23]. На думку В. Белінського, сила волі є однією з найголовніших ознак генія, його мірилом [1, с. 234].

У даному дослідженні ми спираємося на визначення Е. Ільїна, який вважає, що сила волі – це здібність людини доволно регулювати власну активність, що виявляється як особистісне утворення та прагнення діяти свідомо [6, с. 188].

Отже, проблема гендерних особливостей розвитку сили волі студентів – майбутніх учителів фізичної культури – у процесі професійної підготовки набуває нового значення в сучасних умовах вищого фізкультурно-спортивного навчального закладу.

Ученими-психологами й педагогами з’ясовано, що розвиток вольових якостей людини – це надзвичайно актуальний, складний та динамічний процес. Так, відомий педагог А. Макаренко вважав, що проблема волі є однією з найскладніших проблем процесу виховання. Вищезазначене передбачає пошук інноваційних підходів до цілеспрямованого розвитку сили волі у студентів – майбутніх учителів фізичної культури – у процесі професійної підготовки [5, с. 452].

У зв’язку з цим **метою статті** є з’ясування гендерних особливостей розвитку сили волі у студентів-першокурсників.

Дослідження проводилося на базі Інституту фізичної культури та здоров’я Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. У ньому взяли участь 71 студент першого курсу (53 – чоловічої статі й 18 – жіночої).

У дослідженні сили волі використовувалася методика М. М. Обозова – «Самооцінка сили волі».

Виклад основного матеріалу. У сучасній науці загально визнаним є той факт, що приналежність людини до певної статі є одним зі значущих параметрів оцінки особистістю самої себе й навколишнього середовища зокрема. Під впливом гендерної соціалізації в особистості формуються уявлення про гендерні ролі, які вона повинна виконувати, щоб відповідати соціальним взірцям чоловічого й жіночого начал.

Термін «гендер» трактується як поняття, що об'єднує й характеризує соціально сформовані психологічні риси, ознаки та властивості суспільної поведінки суб'єкта, детерміновані його статтю [4, с. 127].

Анкетування як метод дослідження дає можливість з'ясувати, як студенти розуміють поняття «сила волі». З метою уточнення деяких відповідей використовувався метод бесіди.

Так, на запитання «Чи вважаєте Ви себе вольовою людиною?» більшість студентів відповіли, що не вважають себе вольовими (М = 51,9%).

Система психологічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих педагогічних закладах відповідає сучасним освітнім вимогам, але аксіологічний аспект засвоєння психологічних знань залишається поза увагою.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що 27,7% респондентів чоловічої та жіночої статі недостатньо розуміють зміст поняття «сила волі» та мають недостатні про нього уявлення. Вони вважають, що у процесі навчальної й спортивної діяльності проблемам виховання сили волі приділяється недостатньо уваги з боку викладачів спортивних дисциплін та тренерів. До труднощів, виокремлених викладачами та тренерами, належить і слабка професійна підготовленість (недостатність знань, відсутність технології виховання сили волі, методичних розробок тощо).

Під час бесіди було встановлено, що 30,7% викладачів і тренерів спортивних дисциплін не завжди дотримуються педагогічних умов, що забезпечували б систематичне подолання об'єктивних і суб'єктивних труднощів, формування у вихованців упевненості у власних силах.

Отже, розвиток сили волі – це насамперед процес виховання в людини певного ставлення до суб'єктивних та об'єктивних труднощів, що виникають на шляху досягнення мети діяльності, здатність вибірково, точно, гнучко та вчасно їх долати.

Науковцями доведено, що воля, як і більшість інших вищих психічних процесів, формується в період вікового розвитку людини та характеризується певними якостями. Сила волі як узагальнена характеристика людини визначається як здатність долати значні труднощі, що виникають на шляху досягнення поставленої мети. Чим серйозніші перешкоди, які людина пододала, тим сильнішою є її воля.

Оскільки силу волі ми розглядаємо у гендерному вимірі, то результати дослідження були зіставлені окремо у групах юнаків і дівчат. Результати дослідження представлені на рис.

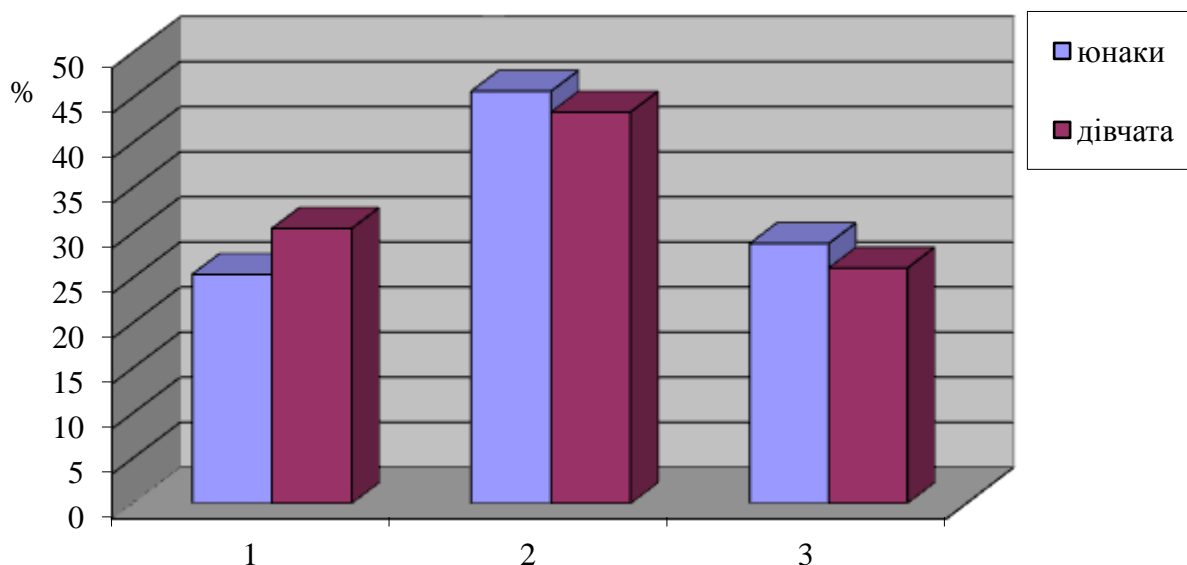

Рис. Самооцінка сили волі студентами-першокурсниками

Примітка. 1 - сила волі "слабка"; 2 - сила волі "середня"; 3 - сила волі "велика"

Результати проведених досліджень доводять, що для 25,4% опитаних юнаків характерна "слабка" сила волі, для 45,7% – "середня", а для 28,9% – "висока"; для опитаних першокурсниць – 30,5%, 43,4% і 26,1% відповідно. Крім того аналіз статевих відмінностей самооцінки сили волі дозволив зафіксувати нижчі показники у дівчат порівняно із юнаками.

Зазначимо, що високий рівень розвитку сили волі дозволить майбутньому вчителю фізичної культури значно посилити ефективність професійної діяльності та саморозвитку.

Результати дослідження вказують на істотну залежність сили волі студентів від рівня їхньої психологічної підготовленості, що наочно проявляється у спортсменів високої майстерності чоловічої та жіночої статі. Крім того спортсмени, які мають "високу" силу волі, характеризуються і більш суттєвим виявом деяких вольових якостей.

У ході проведеного дослідження з'ясовано, що розвиток сили волі в юнаків і дівчат відбувається нерівномірно. У деяких студентів-першокурсників виявлені суттєві проблеми, пов'язані з необхідністю долати труднощі й перешкоди в життєвих ситуаціях та навчально-спортивній діяльності.

Учені-психологи переконані, що виявлення сили волі значною мірою обумовлено моральними мотивами людини. Зокрема наявність у неї міцних, стійких переконань, цілісного світогляду Л. Божович пов'язує не лише з вольовою регуляцією, а й з вольовою організацією особистості людини [2, с. 56].

Ряд авторів вважає, що сила волі залежить від рівня розвитку світогляду й переконань особистості, широти мотиваційної сфери [3, с. 123].

Висновки. Отже, завдяки дослідженню вдалося з'ясувати, що більшість опитаних студентів першого курсу мають "середню" силу волі ($M = 44,5\%$). Відмінності в самооцінці вияву сили волі в опитаних юнаків і дівчат першого курсу нами не зафіксовані.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці науково-методичних рекомендацій щодо саморозвитку гендерних вольових якостей студентів – майбутніх учителів фізичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белинский В. Г. Литературные мечтания / В. Г. Белинский // Собр. соч. : в 9 т. – М., 1976-1982. – Т. 1. – С. 496.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.
3. Гогунев Е. Н. Психология физического воспитания и спорта / Е. Н. Гогунев, Б. И. Мартыанов. – М. : Академия, 2001. – 224 с.
4. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремінь ; Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 128.
5. Иванников В. А. Структура волевых качеств по данным самооценки / В. А. Иванников, Е. В. Эдман // Психол. журнал. – 1990. – № 3. – С. 23.
6. Ильин Е. П. Психология воли / Е. П. Ильин. – СПб : Питер, 2000. – 288 с.
7. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. / А. С. Макаренко. – М. : Педагогика, 1984. – Т. 4. – С. 451-452.
8. Палайма Ю. Ю. Опыт исследования относительной силы мотива и формирования соревновательной установки у спортсменов / Ю. Ю. Палайма // Психология и современный спорт. – М. : Физкультура и спорт, 1973. – С. 86.
9. Платонов К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1986. – 264 с.
10. Щербаков А. И. Волевые процессы и свойства личности / А. И. Щербаков. – Л. : Просвещение, 1963. – 124 с.

Дата надходження до редакції: 17.12.2012 р.